

Veemrechtspraak

De Veemrechtbank

Bij de Erler eik bevond zich in de middeleeuwen een **Vrijstoel**, een **Veemrechtbank**. De groep met stenen stelt een nabootsing van deze rechtbank voor. Op de rechters tafel, waarachter de **Vrijgraaf** zat, liggen de waartekens van de rechtspraak: **zwaard en strik**. Rond deze tafel zijn stenen zitplaatsen geplaatst, waarin uit oorkonden bevestigde namen van acht Erler vrijschepenen zijn gegraveerd. In het Erler “Heimathaus” wordt u in een blijvende tentoonstelling geïnformeerd over de Veemeik en het Veemgerecht.

Rechtspraak in de middeleeuwen

De middeleeuwse rechtsgrondwet werd in Westfalen gevormd door twee naast elkaar functionerende jurisdicties, **de vrijrechtbank en de gorechtbank**. De vrijrechtbanken waren koninklijke gerechtshoven en gemachtigd over de **hoge rechtspraak** (ook bloedrechtspraak). De gorechtbanken waren rechtbanken van soevereinen zoals hertogen, graven en vorstbisschoppen en waren bevoegde instanties voor de **lagere rechtspraak** (vergelijkbaar met huidige kantongerecht).

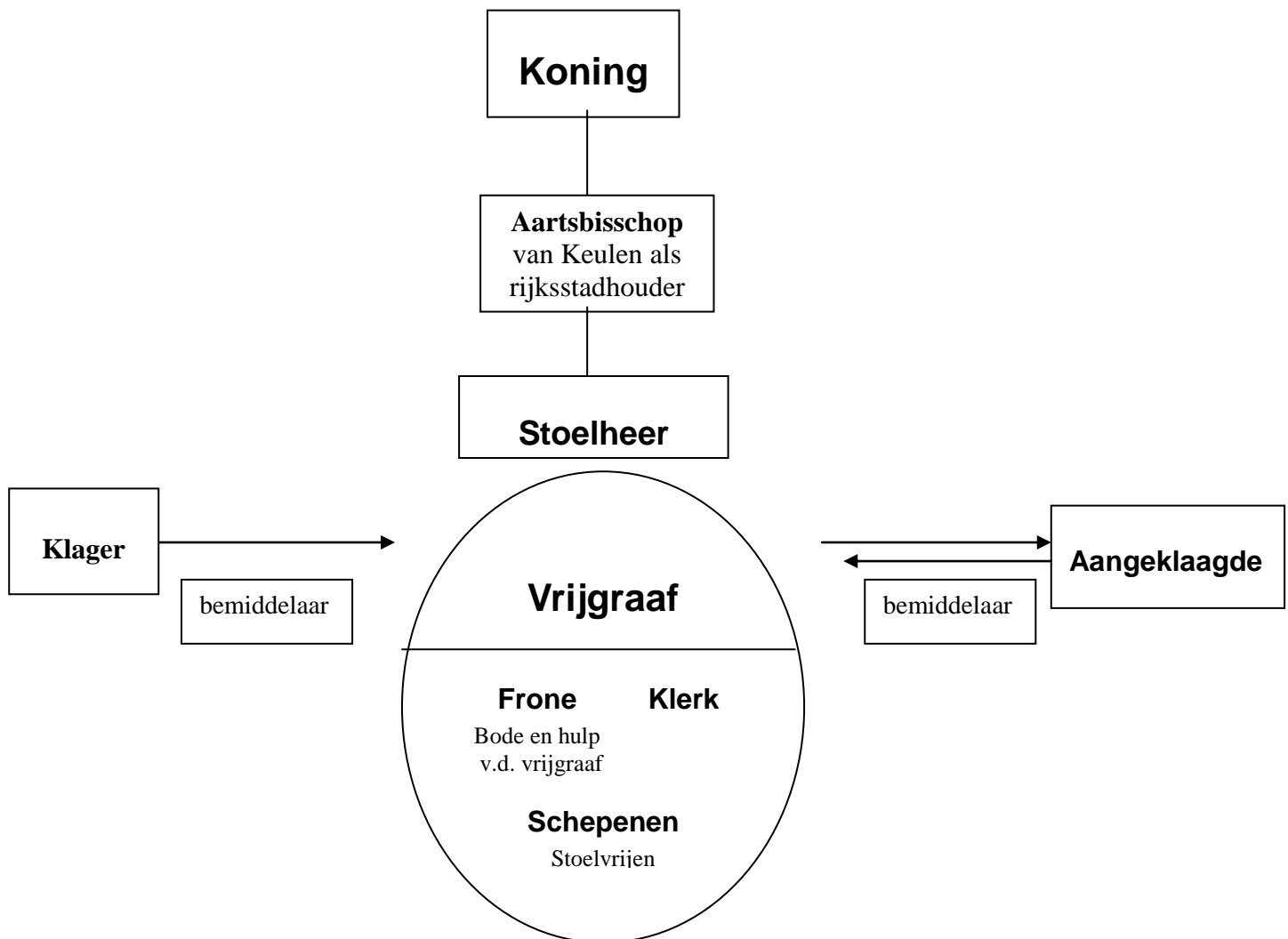
“Go” betekent zoveel als gecultiveerd, bewoond gebied. De gorechtbanken maakten niet alleen aanspraak op vaste districten of groepen personen, maar ook op bevoegdheden in het gehele rijk. Terwijl de soevereinen elders de bevoegdheid over de gehele jurisdictie verkregen, bleven de vrijrechtbanken vanaf de 13^e eeuw in de vorm van **veemrechtbanken** in Westfalen verder bestaan. Het bloeitijdperk van de veemrechtspraak was in de 14^e en 15^e eeuw. Daarna verloren ook de veemrechtbanken steeds meer rechtzaken en bevoegdheden aan de gorechtbanken.

Het veemwezen

De veemrechtbanken spraken recht onder de **koningsban** (het recht van de koning). De aartsbisschoppen van Keulen hadden sinds 1422 als **rijksstadhouder** de toezichtbevoegdheid over het veemwezen. Houders van de individuele rechtsgebieden, (één of meerdere **vrijgraafschappen**), waren **stoelheren**. Deze waren dikwijls landsheren, die de vrijgraafschappen geheel of in delen aan leenmannen overhandigen konden. Tot een vrijgraafschap hoorden meerdere vrijstoelen, waar veemgerechten plaatsvonden. De voorzitter, de **vrijgraaf**, werd op aanbeveling van de stoelheer van de koning respectievelijk van de aartsbisschop benoemd en na het afleggen van een eed met de rechtsban (bevoegdheid tot rechtspraak) beleend. De met de vrijgraaf samenwerkende rechters waren **vrijschepenen**, waarvan de aantallen niet vastgelegd waren. De rechtzittingen waren niet openbaar. Vandaar werd het ook het **stille of geheime gerecht** genoemd en de vrijschepenen de **“wetenden”**, omdat zij in de geheimen van de veemrechtspraak ingewijd waren en een gelofte tot zwijgen afgelegd hadden. Zo omgaf zich het veemgerecht bereids in de middeleeuwen met een mysterieuze en huiveringwekkende aura. Kwamen er voor een rechtzaak nog een aantal stoelvrijen (aan de rechtbank leenplichtige boeren) erbij, dan werd het openbaar. Er waren meer dan 300 westfaalse vrijstoelen, waar naar schatting 30.000 beëdigde schepenen uit het gehele rijk toe behoorden. De personenkring van het veemgerecht werd door de “Frone”; de bode en hulp van de vrijgraaf, en een klerk compleet gemaakt.

Schematisch overzicht van een veemgerecht

Beschrijving van het Soester veemgerecht uit de 15^e eeuw

De procedure van een veemgerecht

Tot de **veemwaardige aangelegenheden** van een bloedsrechtbank hoorden de volgende misdaden: roof en zware diefstal, gewelddaden tegen de kerk en geestelijken, moord, verkrachting, brandstichting, vervalsing van geschriften en meened. Daarnaast had het veemgerecht dikwijls ook de bevoegdheid **civiele aangelegenheden** (b.v. grondstukcontracten of conflicten over weg- en veldgrenzen) te beslissen. Met de neergang van het veemgerecht beperkten zich de bevoegdheden tot het uitspreken van berispingen en het behandelen van onroerend goed zaken.

De **vrijgraaf** nam de klachten aan, bereidde de termijnen voor, leidde de rechtzaken, verkondigde het oordeel, oordeelde echter zelf niet. Was de klacht “veemwaardig”, kreeg de beschuldigde een **dagvaarding**. Deze kwam door de hand gezien echter de dagvaarding niet na, maar liet zich echter meestal door anderen waarnemen. Bij de verhandeling, die onder vrije hemel aan de rechtstoel plaatsvond, lag voor de vrijgraaf op een tafel een strik en een zwaard, waarop de aangeklaagde en

de schepenen hun eed moesten afleggen. De klager zelf of een door hem aangewezen bemiddelaar droeg de aanklacht voor. Getuigen golden als waarheidsbewijs. De schepenen troffen na beraadslagen het oordeel. De schuldspraak van de bloedsrechtbank bestond uit **lijfstraffen of de doodstraf**. De veroordeelde was nu **vogelvrij** en elke schepen was aangemaand het oordeel te volstreken.

De Vrijstoel te Assenkamp

De **Erlers vrijstoel** hoorde oorspronkelijk tot de **vrijgraafschap Heiden**, diens stoelheren, de edelen van Heiden, met de vrijgraafschap beleend waren. Na de deling van deze vrijgraafschap kwam de stoelheerschap afwisselend aan **de heren van Raesfeld en Lembeck**. Deze hadden in Erle ook de Gorechtbank onder zich. Slechts één rechtzaak uit het jaar 1441 van een veemrechtszitting in Erle is documentarisch vastgelegd: **de rechtzaak van de gebroeders Diepenbrock**. Weliswaar is er vanuit te gaan, dat in de loop van de eeuwen talrijke rechtzaken aan deze vrijstoel plaatsvonden. Uit latere tijden zijn ook notariële procédés bekend geworden, bijvoorbeeld overdrachten van eigendommen en afstandverklaringen van erfdeel. Het laatste document van het Erlers veemgerecht stamt uit het jaar 1555.

Heimatverein Erle 2006